Korte Mededelingen

Öland en de vogeltrek
De tweede helft van september is een goede tijd om naar het langgerekte eiland Öland in de Oostzee af te reizen. Öland is na Götland het grootste Zweedse eiland. Zonder enige twijfel is het met een lengte van 137 km het langste eiland van Zweden. Door de kalksteen die is afgezet in het Ordovicium, is de bodem erg geschikt voor een bijzondere flora en vooral voor orchideeën. In het zuiden komt een groot gebied voor, de 'Stora Alvaret' die is opgenomen op de Werelderfgoedlijst van de Unesco. Wij kwamen echter voor de vogels en voor de vogeltrek.
Het zuiden van het eiland is het meest geschikt om de vogeltrek waar te nemen. Bij Ottenby is een mooi gelegen camping vanwaar men snel de zuidelijkste punt kan bereiken. Bij de vuurtoren daar, de 'Lange Jan', verzamelen zich in de trektijd honderden Zweden. Er is daar ook een ringstation gevestigd. De trektijd begint al in augustus met de steltlopers. Later komen de zangvogels, roofvogels en ook de Kraanvogels. Dit patroon is elk jaar wel herkenbaar, maar de aantallen variëren van jaar tot jaar. Ik beperk me tot een aantal zaken die wij vorig jaar hebben gezien. Maandag 19 september 2012 was onze eerste volle dag op Öland. 's Ochtends reden we snel naar de punt van het eiland. Daar werden we al snel geattendeerd op een Steppenkiekendief. Deze zeldzame roofvogel is goed herkenbaar aan zijn roestbruine kleuren en fraaie koptekening. Dit was de al vierde van deze soort in een week tijd. Ook in Nederland zijn ze gezien afgelopen herfst. Op de punt (bij de vuurtoren) was veel trek van zangvogels, zoals piepers, kwikstaarten en Zanglijsters. Deze vogels werden vergezeld door diverse soorten roofvogels en dan vooral door de Sperwers. Voor de scherenkust lagen een dertigtal Grijze Zeehonden te luieren op grote rotsblokken. Ook zaten hier honderden Eiders, Smienten en Brandganzen. De aantallen vallen pas echt op als er een drietal Zeearenden beginnen te jagen. Een fraai schouwspel ontvouwde zich voor ons met directe en schijnaanvallen. Zo nu en dan zit er een zeldzame vogel bij en als die dan ook even blijft zitten dan is dat natuurlijk voor de vogelaar een waar genoegen. Zo werd een Kleine Vliegenvanger ontdekt waar we een paar foto's van konden maken. Na de middag werd het eiland verder verkend. We kwamen diverse leuke soorten tegen zoals de Grauwe Klauwier en Gekraagde Roodstaart. Overal kwamen we Tapuiten tegen. Op de Stora Alvaret zagen we honderden Kraanvogels. Een gebied dat men ook zeker moet bezoeken, is bij Beijershamn. Men heeft vroeger een poging gedaan hier een haven aan te leggen, maar die slibde al snel dicht en met zo'n gebied weten de steltlopers wel raad. Die trekken ook weer Slechtvalken en Smelleken

De Grauwe Klauwier was één van de reeks leuke soorten die werden gezien op het eiland.
Foto: Otte Zijlstra.

Bij één van de verkenningstochten werd ook een Kleine Vliegenvanger ontdekt.
Foto: Otte Zijlstra.

aan en die kan men dan hier ook regelmatig zien jagen. De weken 22 (voorjaar) en 42 (najaar) zijn het meest geschikt om dit gebied te bezoeken volgens Zweedse vogelaars, maar in elk jaargetijde zitten er natuurlijk veel vogels. Daarna hebben we nog een bezoek gebracht aan enkele gebieden in Zuid-Zweden waaronder Fyledalen en Falsterbo. Dit alles is goed te doen in een dag of tien.

■ O.W. Zijlstra, e-mail: ow.zijlstra@quicknet.nl.

Hoe u meer mussen in uw tuin kunt krijgen

Dat voorheen zulke ordinaire vogels als de Spreeuw en de Huismus tegenwoordig in Nederland een schaars artikel zijn, is nog steeds een groot raadsel. Allerlei mogelijke oorzaken worden geopperd, variërend van de teloorgang van het schillenboerenpaard tot de ontoegankelijkheid van de moderne pannendaken, maar we hebben toch nog niet het idee dat het laatste woord erover is uitgesproken. Ook de hiernavolgende observaties – betrekking hebbend op de Huismus – pretenderen niet afdoende te zijn, maar willen wel een bijdrage leveren aan beter begrip. En betere bescherming.

Mijn hoekwoning maakt deel uit van een aaneengesloten blokje van zestien woningen met in totaal ongeveer 1500 m^2 achtertuin. Zoals te doen gebruikelijk zijn de onderscheiden achtertuinen keurig door tuinbladen verkaveld, maar in musseogen gaan zij ongetwijfeld door als één-en-ongedeeld. Datzelfde geldt voor het aangrenzende plantsoentje met enkele vijftig jaar oude iepen, naast mijn woning.

Mannetje Huismus.
Foto: Martijn Lakmaker

Sinds een jaar voer ik de vogels het hele jaar door. Vroeger was ik van de school dat je alleen in de winter mag bijvoeren – en zeker niet als de vogels jongen hebben – maar op gezag van Vogelbescherming kent mijn bijvoedergedrag tegenwoordig geen seizoenen. Ik verschaf ‘gewoon‘ vogelvoer van de dierenwinkel, dat onder andere gestreepte zonnepitten, gepelde haver, saffloerpitten en wit zaad bevat. En ik bied dit mengsel aan in de bekende drieëndertig centimeter hoge groene containers met opvangschaal. Die containers worden gefrequenteerd door Koolmezen, Pimpelmezen, Vinken, Kepen, Houtduiven, Turkse Tortels en Huismussen.
In mijn tuin hangt ook nog een metalen korfje met pinda’s, dat vooral Grote Bonte Spechten, Kool- en Pimpelmezen, Eksters en af en toe enkele Huismussen aantrekt. Ten slotte bied ik dagelijks een lik pindakaas aan en een hand havermout. Die twee giften worden vooral gewaardeerd door Eksters, Merels en Huismussen. Het zadenmengsel wordt door de Huismussen (om mij daartoe te beperken) hooglijk gewaardeerd. Zodra ik de containers heb gevuld, dienen de vogels zich aan en zijn er niet meer bij vandaan te slaan. Zij hangen aan de voederraampjes en zitten gezellig schouder aan schouder in de opvangschaal. De vogels die een positie aan een venster hebben bemachtigd, lurken het zaad naar binnen. Binnen één dagdeel hebben de mussen een halve container naar binnen gewerkt.
Sinds het voorjaar van 2011 levert dit een constante populatie op van dertig Huismussen, terwijl ik voordien hooguit een handvol mussen in de tuin zag. In dit gezelschap van dertig vogels bevinden zich vijf mannetjes, de rest zijn wijfjes en (inmiddels zelfstandige) juvenielen. Als ik uit de aanwezigheid van de vijf volwassen mannetjes mag concluderen dat er zich in de groep wijfjes en juvenielen ook vijf volwassen wijfjes bevinden, bedraagt het aantal jonge vogels dus twintig. Dat is dan vier uitgevlogen jongen per paar, voorwaar een fraai resultaat voor een soort die te boek staat als hebbende 4,1 ei per paar (Van der Plas-Haarsma 1980). Mijn conclusie luidt, dat jaarrond bijvoederen met zaden een doorslaggevende, positieve uitwerking heeft op het voortplantingssucces en aldus op de stand.
De twee identieke voedercontainers hangen op verschillende posities in de tuin. Dat geeft mij gelegenheid om nog iets over mussenpreferenties aan de weet te komen.
Container 1 hangt achterin de tuin, aan de pergola. Deze pergola is op een afstand van 60 cm van de container begroeid met een weelderige kamperfoelie. En achter de kamperfoelie

Huismussen wensen te foerageren vanuit een dekking, zoals een haag of een struik.
Foto: Hanna Hirsch.

(in het plantsoen) groeit een hoge, ongesnoeide, ligusterstruik. Container 2 hangt voor in de tuin, dichter bij het huis, aan de schutting. In een cirkel van twee meter rond die container groeit niets dat de naam bosschage verdient. Welnu, container 1 is ‘by far’ de populairste. Als ik beide containers gevuld heb, hangen de mussen met z’n dertigen op, aan en rond de eerste container. Pas als die helemaal leeg is, en geen minuut eerder, beginnen de vogels aan container 2. Zonder uitzondering!
Ik veronderstel dat de Huismussen zich op en rond container 1 aanmerkelijk veiliger voelen dan op en rond container 2. En niet zonder reden. Huismussen schrikken met hoge frequentie. Minouk van der Plas vermeldt in haar monografie ‘de gewoonte om steeds na enkele minuten op te vliegen van de plaats waar ze foerageren’ en wijst erop dat ook Ringmussen dezelfde gewoonte bezitten, evenals Afrikaanse Wevervogels (Van der Plas-Haarsma 1980).
Ik heb het eens een dagje bijgehouden en heb geconstateerd dat de aan mijn zaadcontainers foerageerende Huismussen gemiddeld iedere 3,9 minuut opschrikken en ‘en masse’ wegvliegen (n = 10). Zij schieten dan van container 1 pijlsnel in de kamperfoelie en in de liguster. Ik zou zeggen dat hun dat een halve seconde kost. Maar vanaf container 2 is de vluchttijd naar de dichtstbijzijnde struik zeker twee keer zo lang. Dat verschil ervaren de Huismussen kennelijk als bezwaarlijk – zij het niet onoverkomelijk.
Dit brengt mij tot het volgende inzicht. Huismussen wensen te foerageren vanuit dekking: een struik of dichte begroeiing. Dat luistert erg nauw. Als de dekking in hun ogen te ver van een voedselbron verwijderd is, slaat de aarzeling al toe. Een mussentuin is een tuin met veel nabije dekking. Heel veel tuinen voldoen niet aan die voorwaarde. Sinds de Tweede Wereldoorlog

zijn in Nederland meer dan een miljoen nieuwe huizen bijgebouwd. Er zijn bijna evenzoveel tuinen bijgekomen. Die tuinen zijn nog maar enkele jaren, hooguit enkele tientallen jaren oud. Mensen vinden dat al heel wat, maar voor mussen is dat niets. Er groeit wel gras, er groeien planten, er liggen tegels, maar er zijn nog nauwelijks volgroeide bomen en struiken. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de oppervlakte van onze - over het algemeen bescheiden - tuintjes, maar vooral ook met de mode in tuininrichting. Wij houden niet zo van dichte begroeiing. Onze tuinen moeten vooral zonnig zijn en tegenwoordig zelfs een soort extra woonkamer, met tafels en gemakkelijke stoelen en vuurkorven. Ook heel wat oude tuinen zijn, vrees ik, onder druk van die mode vernieuwd. En vernield.
Natuurlijk verklaar ik hierdoor nog niet de achteruitgang van de Huismus. Maar ik maak wel begrijpelijk dat simpele maatregelen om een tuin zogenaamd vogelvriendelijk te maken - een vlinderstruik planten, een streng olienootjes ophangen - bij lange na niet adequaat zijn om onze goede oude Huismus in grote getale terug te krijgen.

■ H. Gallacher, Deventer

LITERATUUR:
Plas-Haarsma, M. van der (1980): De Huismus. Dieren Dichterbij. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

Natuurorganisaties steunen advies van Overijsselse FBE niet

Op 31 januari 2014 bracht de faunabeheereenheid (FBE) Overijssel aan gedeputeerde Hester Maij een advies uit over het ganzenbeheer. Deze organisatie pleit er onder andere voor dat het doden van ganzen in de winterperiode mogelijk blijft en wil ook jaarrond de mogelijkheid houden om via afschot schade aan gewassen tegen te gaan.
Voor deze voorstellen ontbreekt elk maatschappelijk draagvlak. Natuurmonumenten, Vogelbescherming Nederland en Staatsbosbeheer steunen het advies niet en vragen de gedeputeerde vast te houden aan de afspraken in het Ganzenakkoord, dat trekganzen in de winter rust gunt en overzomerende ganzen moet reduceren. Deze zomerganzen brengen schade toe, met name aan landbouw en kwetsbare natuur.
Eind vorig jaar sneuvelde het Ganzenakkoord tussen natuur- en landbouworganisaties toen bleek dat boerenorganisatie LTO de winterrust van ganzen niet steunde, één van de twee essentiële pijlers van het akkoord. Op grond van dat akkoord spraken de natuurorganisaties, LTO en de provincies af om de ganzen in de winter met rust te laten. De FBE Overijssel breekt nu met dit voornemen en kan daardoor op geen maatschappelijke steun rekenen.
'Wij zijn van mening dat de afspraken in het Ganzenakkoord integraal uitgevoerd moeten worden, met geven en nemen van alle partijen. Een akkoord waarin een balans gevonden is tussen de belangen van de vogels en de belangen van de grondeigenaren die schade ondervinden. Wij gaan niet akkoord met een visie die slechts gebaseerd is op schadebestrijding en de effectiviteit daarvan, zonder dat het natuurbelang voldoende meegewogen wordt', aldus Bart de Haan, ecoloog in Zwolle bij Natuurmonumenten.
In elke provincie vormen jagers, boeren, particuliere grondeigenaren en natuurbeheerders vormen samen een FBE, die de provincie adviseert over faunaonderwerpen zoals afschot. FBE-adviezen zijn in de regel unaniem. In dit geval niet. In het huidige geval maken de natuurorganisaties zich ernstige zorgen over het lot van de vele ganzen, die duizenden kilometers vliegen en uitgehongerd aankomen om in Nederland te overwinteren. Nederland heeft daar ook een internationale verplichting voor.
De natuurorganisaties gaan ervan uit dat de provincies de overwinterende trekganzen in Nederland met rust laten, zoals in het oorspronkelijk akkoord overeengekomen was.
Bron: Persbericht Natuurmonumenten.

Stormvogeltje ziet nat asfalt aan voor water

Onlangs bij mij kwam weer een oude, maar wel bijzondere waarneming boven tafel. Dat was naar aanleiding van een verzoek om informatie van Ruud Vlek, die historische gegevens over vogels en vogelaars archiveert. Het ging om een Stormvogeltje *Hydrobates pelagicus* dat afkomstig was van de Veluwe. Jaren geleden werd eens opgebeld door een militair die werkte op een militair terrein in Nieuw-Milligen. Hij had op het terrein op een dag in juni 's ochtends vroeg een rare vogel gevonden op een natte asfaltweg. Ik ben daar destijds gaan kijken en stelde vast dat het een Stormvogeltje was. Het dier is daarna door mij meegenomen en is opgezet door een preparateur. De vondst werd gemeld bij Dr. C.B.G ten Kate die de rubriek Ornithologie van Nederland verzorgde in Limosa. Hij stuurde een bedank-

brief met de vermelding dat de vondst ver genoeg op de Veluwe, was om die te kwalificeren als: 'het tweede binnenlandgeval' in Nederland. Er zou hierover volgens zijn schrijven een Korte Mededeling in Limosa verschijnen, maar dat is nooit gebeurd. Evenmin is de waarneming opgenomen in de bovengenoemde rubriek met waarnemingen van 1966 en is daardoor nooit gepubliceerd. Er zijn nog een aantal redenen waarom de waarneming bijzonder is. Juni is niet bepaald een maand waarin Stormvogeltjes ons land langs de kust passeren. Daar komt nog bij dat de vindplaats zo'n twintig kilometer vanaf de IJsselmeerkust lag en Zuid-Flevoland, toen nog niet was drooggevallen. Kennelijk had deze vogel het natte asfalt aangezien voor water en was zich te pletter gevlogen. Het dier bevindt zich nu in de collectie van Naturalis Biodiversity Center te Leiden.

■ Dick A. Jonkers, Koggewagen 3, 1261 KA Blaricum, e-mail: dickjonkers@telfort.nl.

Groot succes voor film 'Ganzenflappen op Eemdijk': bijna 36.000 keer bekeken

De film van opnamen in de winter van 2006-'07 is op internet al 35.799 keer bekeken. Ook de andere natuurfilms worden vaak bekeken via de website *http://www.vogeljaar.nl*. De opnamen werden gemaakt bij een ervaren ganzenflapper: de Eemdijker Evert Hoolwerf .

Het eerste deel bij hem huis en daarna bij zijn hut in de Bikkerspolder, waar ook de vanginrichting is. De film geeft een goed beeld van deze traditionele vangmethode, die overigens tegenwoordig alleen nog in stand gehouden mag worden ten behoeve onderzoek. De film geeft het trainen van lokganzen weer, het opbouwen van de hut, het vangen van ganzen, het ringen en meten van ganzen en het weer in vrijheid stellen van de gevangen ganzen. De originele film op dvd duurt ruim 19 minuten, de ingekorte film op internet duurt ruim 9 minuten. De originele film is ook al enkele malen vertoond op DBTV, de lokale tv in Bunschoten. Een aantal films van Wim Smeets over Nederlandse vogels zijn overgenomen door 'Naturalis Biodivercity Center' in Leiden en 'Beeld en Geluid' te Hilversum, voor vertoning en archivering.
Ook de andere films worden op internet vaak bekeken. In de reeks zit onder andere een film over een Steenuil in Eemdijk die een douche neemt (nog nooit eerder gefilmd) Een goede derde is de film over een jonge Steenuil (eveneens uit Eemdijk) die de eerste keer een muis eet. In totaal staan er veertien natuurfilms van Wim Smeets op de website Vogeljaar.nl. De meest recente gaat over de Donau-Delta en Dobrodgea.

WS